

25. výročí Komise J. Williama Fulbrighta v České republice

V roce 1946 navrhl senátor za stát Arkansas J. William Fulbright (1905-1995) zákon o zřízení stipendijního programu, který měl v poválečném světě podporovat mezinárodní styky a spolupráci mezi vysokoškolskými studenty a pedagogy. Zákon byl hladce přijat, první účastníci programu, pojmenovaného po jeho tvůrci, odjeli do zahraničí v roce 1948. Účast dalších zemí v programu se zakládá na mezinárodní smlouvě mezi partnerskou zemí a USA. Partnerské země se rovněž podílejí na financování programu. Tento program má dodnes výjimečný dopad na celý svět. Mnoho jeho stipendistů významně přispělo k rozvoji svých zemí a k prohloubení vzájemného porozumění. V současné době je do programu zapojeno 155 zemí, v nichž se rozděluje ročně přibližně 8 tisíc stipendií.

Socialistické Československo o Fulbrightův program nejevilo zájem, přesto v osmdesátých letech americké velvyslanectví několika osobám zprostředkovalo Fulbrightovo stipendium. Řádná dohoda mezi USA a ČSFR byla uzavřena až v roce 1991, na jejím základě byla ustavena Komise J. W. Fulbrighta v ČSFR, která program administrovala. Po rozdělení Československa začaly pracovat samostatné komise v obou nástupnických státech.

Protože platnost dohody skončila v roce 2001, Fulbrightova komise a další zainteresované orgány

připravily novou dohodu, kterou podepsali velvyslanec USA v České republice a ministr školství České republiky dne 28. února 2002. Dohodu poté ratifikoval český parlament a prezident republiky ji signoval 26. srpna 2002. Dohoda vstoupila v platnost výměnou diplomatických nót oznamujících ukončení ratifikačního procesu v obou zemích 8. listopadu 2002.

V letošním roce tedy uplynulo 25 let od založení Komise J. Williama Fulbrighta v České republice. O její činnosti se můžeme dobře poučit z jejích webových stránek www.fulbright.cz i z materiálu, který připravila ke své výroční konferenci. Základní údaj: během 25 let vyslala komise do USA 859 českých studentů, akademických pracovníků a dalších odborníků (jejich seznam je možno nalézt na uvedených webových stránkách), do České republiky přijelo 708 amerických stipendistů.

Stipendia jsou přidělována na základě výběrového řízení v celé řadě programů. Hlavními jsou stipendijní programy pro české a americké studenty a pro české a americké akademické a vědecké pracovníky.

Podmínkou pro účast ve studentském programu je dosažení alespoň bakalářského stupně. Náplň pobytu v délce jednoho akademického roku (9 až 10 měsíců) může být studijní nebo výzkumná (např. příprava disertační práce). Dosud získalo stipendium 245 českých a 225 amerických studentů (včetně 85 asistentů ve výuce anglického jazyka – viz dále).

ZPRÁVY

Akademičtí a vědečtí pracovníci mohou získat stipendium pro přednášení nebo pro provádění výzkumu, a to na dobu od 3 do 10 měsíců. Přijímajícími institucemi jsou zpravidla americké univerzity, ale mohou to být někdy i výzkumné laboratoře mimo univerzitní systém, v ČR to bývají vysoké školy nebo ústavy AV ČR. Stipendium mohou obdržet také pedagogové – bohemisté pro výuku českého jazyka, případně literatury, lingvistiky apod., pokud získají pozvání z odpovídajícího univerzitního pracoviště v USA nebo pokud americká strana požádá Fulbrightovu komisi o nalezení vhodného lektora. Celkem získalo finanční podporu v tomto programu 290 amerických a 185 českých pracovníků.

Od roku 2000 funguje Fulbright-Masarykův program financovaný českou vládou, který je určen vědeckým pracovníkům, kteří jsou vynikajícími odborníky ve své vědecké oblasti a současně také, podobně jako T. G. Masaryk, jsou aktivní v občanském nebo veřejném životě svých institucí nebo komunit. (Mohou pracovat v akademickém senátu, spolupracovat s neziskovou organizací, místní samosprávou apod.) Splnění tohoto požadavku je nutným předpokladem pro získání stipendia. Dosud obdrželo toto stipendium 195 vědeckých pracovníků (v postdoktorské nebo seniorské kategorii). Od roku 2007 je tento program otevřen také pro vedoucí pracovníky neziskových organizací, kteří mohou prohlubovat

své znalosti buď na některé americké univerzitě nebo jako stážisté u některé z mnoha amerických neziskových organizací. Toto stipendium, které hradí americké velvyslanectví v ČR, získalo již 30 účastníků.

Existuje ještě několik dalších specializovaných programů (např. Proshak-Fulbrightovo stipendium pro lékaře). Vemí užitečný je program stipendií pro asistenty ve výuce anglického jazyka na českých školách. Program běží od roku 2005, zpočátku přijíždělo jen několik málo těchto asistentů, ve školním roce 2015/2016 jich bylo již 20, pro příští školní rok jej jich plánováno 30. České školy si jejich působení velmi pochvalují.

Fulbrightovu komisi v ČR vede od roku 1996 ředitelka RNDr. Hana Ripková, Ph.D.

Na financování Fulbrightova programu a práce komise se spolupodílejí vlády USA a ČR. Po roce 1991 převažoval americký příspěvek, který se pohyboval mezi 700 a 800 tis. USD, česká vláda přispívala mezi 100 a 200 tis. USD. Po roce 2002 začal podíl českého financování růst a v současnosti jsou příspěvky z české i americké strany srovnatelné (v tis. USD):

	USA	ČR	celkem
2012	1110	854	1964
2013	1058	852	1910
2014	925	829	1754

K oslavě 25. výročí založení Komise J. Williama Fulbrighta v České

republiky byla uspořádána 10. června 2016 v Lichtenštejnském paláci na pražské Kampě konference „Od pomoci k partnerství“. Konference se konala pod záštitou a za spolupráce místopředsedy vlády pro vědu, výzkum a inovace Pavla Bělobrádka; záštitu rovněž převzali ministryně školství, mládeže a tělovýchovy Kateřina Valachová a velvyslanec USA Andrew Schapiro.

Na začátku konference účastníci krátce pozdravili Pavel Bělobrádek, Andrew Schapiro a Stanislav Štech, který zastupoval ministryni Valachovou. O stipendijních programech podporovaných Komisí informovala ředitelka Fulbrightovy komise v ČR Hana Ripková.

Úvodní přednášku „Česko-americké vztahy“ přednesl rektor Univerzity Palackého prof. Jaroslav Miller, který jako fulbrightovský stipendista strávil akademický rok 2007/2008 na Georgia College and State University. Svoji identifikaci s myšlenkou Fulbrightova programu dal najevo i tím, že si před přednáškou oblékl tričko s fulbrightovským logem.

Následovaly tři panelové diskuse, v nichž fulbrightovští stipendisté sdělovali své zkušenosti ze stipendijního pobytu a z toho, jak tento pobyt ovlivnil jejich další profesní dráhu. Pak odpovídali na dotazy účastníků konference.

První panelová diskuse byla věnována tématu „Vysoké školy a věda“ a moderoval ji Jeffrey Vanderziel, amerikanista působící od roku 1992

na Masarykově univerzitě. Pozvání do panelu přijali prof. Martin Bartoš, prorektor Masarykovy univerzity, doc. Milena Králíčková, prorektorka Univerzity Karlovy, prof. Vladimír Papoušek, děkan Filosofické fakulty Jihočeské univerzity, prof. Michal Pěchouček z Fakulty elektrotechnické ČVUT, Mgr. Ina Pišová, doktorandka z Filosofické fakulty UK, a MUDr. Jan Strojil, předseda akademického senátu Lékařské fakulty Univerzity Palackého. Když přišla řeč na srovnání akademického života na amerických a našich univerzitách, diskutující několikrát upozornili na kvalitní přípravu a podporu začínajících akademiků na amerických univerzitách, kterým je usnadňován přístup do odborných diskusí, do recenzovaných časopisů a do veřejného prostoru. Zazněly i stížnosti na to, že naši stipendisté po návratu z USA o získaných zkušenostech sami téměř nic nesdělují a vlastně je o to ani nikdo ne žádá.

Po polední přestávce následovala druhá panelová diskuse na téma „Občanská společnost“. Moderovala ji ředitelka Fulbrightovy komise Hana Ripková a pozvala do ní několik účastníků Fulbright-Masarykova programu pro vedoucí pracovníky neziskových organizací. Diskuse se účastnili Jiří Bárta, výkonný ředitel Nadace Via, která se věnuje hlavně tématům komunitního rozvoje, Klára Kalibová, zakladatelka právnické organizace In IUSTITIA, která poskytuje právnické a sociální služby

ZPRÁVY

obětí násilí z nenávisti, Petr Lebeda, zakladatel a ředitel analytického centra Glopolis, Olga Lomová, profesorka čínské literatury na FF UK, která působí v občanském sdružení Komunitní centrum Kampa a nedávno spoluzaložila projekt Sinopsis s cílem zprostředkovat akademické poznání Číny médiím a širší veřejnosti, Michal Tošovský, který se angažuje ve Fóru pro otevřená data a ve Fondu Otakara Motejla, a Jaroslav Valůch, který působí v organizaci Transitions a řadu let pracoval v organizaci Člověk v tísni. Panelisté se vyjadřovali sebekriticky k činnosti našich neziskových organizací, které podle J. Bárty vyklidily veřejný prostor. Ozývaly se i stížnosti na problémy s médii.

Konferenci uzavřela třetí panelová diskuse „Umění a management umění“, neboť v této oblasti pracuje také řada fulbrightovských stipendistů. Z nich se diskuse účastnili Veronika Bednářová, kulturní redaktorka a zahraniční reportérka spolupracující s časopisem Reflex, Eva Kesslová, ředitelka komorního orchestru Berg, Petr Stranický, sochař vyučující na Fakultě multimediálních komunikací Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Karína Kottová, ředitelka Společnosti Jindřicha Chalupeckého, a doc. Martina

Pachmanová, historička umění působící na VŠUP v Praze. Moderátorem byl Mario Kubaš, přednášející kulturní management na VŠE.

V panelových diskusích mohl pochopitelně vystoupit jen velmi malý zlomek z celkového počtu českých fulbrightovských stipendistů, ale i tak účastníci prokázali velkou šíři oborů a funkcí, v nichž působí. Zároveň podpořili Komisi v její soustavné snaze seznamovat s poznatky a zkušenostmi získanými během stipendijních pobytů širší veřejnost. (Komise tak činí např. pořádáním pravidelných přednášek stipendistů.)

Po skončení konference následovala recepce v rezidenci amerického velvyslance.

Činnost Komise J. Williama Fulbrigha v České republice stručně, leč velmi výstižně zhodnotil ve svém pozdravném projevu náměstek ministryně školství prof. Stanislav Štech. Řekl, že se v nynější funkci zabývá převážně záležitostmi a institucemi, které nefungují. Je proto velice rád, že může pozdravit instituci, která funguje, a to dobře, a popřát jí do dalších let, aby tak fungovala i nadále.

Vladimír Roskovec